

ריבית בחברות בע"מ ובממשלה

מעמד חברה בע"מ בחוקי המדינות

1. המכלול – חברה (תאגיד)

הרעיון המשפטי העומד מאחורי החברה הוא שהחברה, אשר במסגרתה מתנהלת כל הפעילות העסקית, היא גוף משפטי נפרד ושונה ממייסדיה ובעליה.

המייסדים הם בדרך כלל בעלי החברה באמצעות החזקות מניות, ונקראים בעלי מניות. המניה היא למעשה אגד של זכויות וחובות חוזיות אשר המחזיק בה חב כלפי החברה והחברה חבה כלפיו; לדוגמה, הזכות להשתתף ברווחי החברה.

בכך ישנה הפרדה כמעט מלאה בין הישות המשפטית של החברה לבין בעלי המניות. אם לדוגמה יש לגורם מסוים טענה או תביעה כלפי החברה, הוא אינו יכול לתבוע את בעלי המניות. הכתובת שלו לכל בעיה היא החברה עצמה. החברה ובעלי מניותיה לא חד הם.

רק במקרים מיוחדים של חוסר הגינות בולט או הונאה, מאשר בית המשפט הרמת מסך המאפשרת תביעה ישירה של בעלי המניות בחברה.

סיכום חלוקת אחריות בחברה

2. מנחת אשר חלק א סימן קס

בדרך כלל בעלות האדם בממון מסוים באה לידי ביטוי בשלשה דברים:

- א. זכותו הממונית ברווחים שהופקו מממון זה, וכשם שבעל האילן אוכל או פירותיו כך בעל הממון זוכה ברווחיו.
- ב. זכות להחליט על אופני השימוש בממון.
- ג. זכות להעביר או למכור את ממונו לאדם אחר.

ב"חברה בע"מ" שלש הזכויות הנ"ל מתחלקו בין שלשה גורמים. בעלי המניות, חברי הדירקטוריון (מועצת המנהלים) והמנכ"ל. (אולם לאף אחד מהם אין אחריות ממונית כאמור לעיל)

בעלי המניות הם לבדם בעלי הזכויות הממוניות בחברה, זכות זו מתבטאת בקבלת **דיבידנד** מרווחי החברה במהלך פעילותה ובעלות על הון החברה לכשתתפרק.

הניהול השוטף של החברה נמצא בסמכותו הבלעדית של המנכ"ל (ואין המנכ"ל כשליח בעלמא של הדירקטורים, שהרי אין להם כל סמכות לנהל את החברה וכל מילתא דאיהו לא מצי עביד לא משוי שליח).

הדירקטורים הם אלה אשר בסמכותם למנות את המנכ"ל (ומינויים בכירים אחרים) והם הקובעים את המדיניות הכללית של החברה ודרכי פעולתה ובכלל זה גם מכירת נכסים שבבעלותה. ההחלטה על פירוק החברה נתונה רק בידי בעלי המניות.

המחשה – פסק דין סלומון

3. פסק דין Salomon v A. Salomon & Co Ltd [1897]

AC 22. בית הלורדים בבריטניה (בומונו סמכות משפטית עליונה).

רקע עובדתי

אחרון סלומון היה סוחר מגפיים מנוסה שהחזיק בעסק מצליח כעוסק יחיד.

- בשנת 1892, הוא החליט לאגד את העסק ולהפוך אותו לחברה בע"מ בשם A. Salomon & Co Ltd.
- סלומון הקים את החברה על פי דרישות החוק דאז (שבעה בעלי מניות מינימליים), כאשר הוא, אשתו, בתו וארבעת בניו החזיקו במניה אחת כל אחד. סלומון עצמו החזיק ב-20,000 מניות. הוא היה הדירקטור הראשי והמנהל הבלעדי של החברה.
- החברה רכשה את העסק של סלומון בסכום של כ-£39,000. התמורה שולמה בצורה של מניות (£20,000), אגרות חוב (£10,000) שהבטיחו הלוואה שסלומון נתן לחברה, ומזומן.
- משמעות הדבר: סלומון הפך לנושה מובטח של החברה (בגין אגרות החוב) וגם לבעל המניות הדומיננטי שלה.

הכשל העסקי והפירוק

- לאחר זמן קצר, החברה נקלעה לקשיים כלכליים קשים והחלה בהליכי פירוק.
- שווי נכסי החברה לא הספיק כדי לשלם לכל הנושים. סלומון, כנושה מובטח, דרש את תשלום החוב שלו (בגין אגרות החוב) לפני תשלום לנושים הבלתי מובטחים (הספקים החיצוניים).
- הנושים הבלתי מובטחים טענו כי החברה היא לא יותר מ"סוכן" או "כינוי" של אהרון סלומון, ולכן סלומון צריך לשלם את חובות החברה מכיסו הפרטי, ולא להיות נושה שקודם להם.

ההכרעה המשפטית (בית הלורדים)

בית הלורדים קיבל פה אחד את עמדתו של סלומון וקבע את העיקרון המשפטי המוחלט:

העיקרון המכונן: ברגע שהחברה התאגדה באופן חוקי (עמדה בדרישות חוק החברות), היא הופכת לאישיות משפטית נפרדת לחלוטין מבעליה (מבעלי המניות, הדירקטורים והמנהלים שלה).

מסך ההתאגדות: החברה היא גוף משפטי עצמאי, ועל כן חובותיה הם חובות החברה בלבד, ואין לבעליה אחריות אישית לחובות אלה, מעבר להשקעתם במניות.

מעמד הנושה: סלומון פעל כחוק כשנתן לחברה הלוואה כנושה מובטח. הוא זכאי לגבות את חובו בדיוק כמו כל נושה חיצוני אחר, ואף לפני הנושים הבלתי מובטחים, מכוח הבטחה (אגרות החוב).

הדחייה: טענת הנושים לפיה החברה היא רק "סוכן" של סלומון נדחתה.

השפעה ומשמעות

פסק הדין Salomon v Salomon יצר את הבסיס למשפט החברות המודרני:

הגבלת אחריות: הוא אישר את העיקרון של אחריות מוגבלת (Limited Liability) של בעלי המניות. השקעתם היא הסיכון המקסימלי שהם לוקחים על עצמם.

הפרדה מוחלטת: הוא אשרר כי גם אם אדם אחד שולט לחלוטין בחברה ומחזיק כמעט בכל המניות, החברה עדיין נחשבת לגוף נפרד ועצמאי בראי החוק.

האפשרות להלוות לחברה: פסק הדין מאפשר לבעל שליטה בחברה לתת לה הלוואה ולקבל בגינה בטוחות, ולהיחשב לנושה מועדף בפירוק.

סברא נוספת מובאת במהרה"ם שיק שכיון שכספי החברה מתחלפים לא שייך לומר עליהם שהם כספי ישראל אלא רק כספים של צד שלישי שמשועבדים לישראל. ובהמשך מסביר למה לא רומזים שיש ברירה בדאורייתא למפרע.

7. שו"ת מהרה"ם שיק יורה דעה סימן קנח

הרב משה שיק (נדוע בכינויו: מהרה"ם שיק; כ"א אדר א' התקס"ז, 1807 – א' בשבט ה'תרט"ז, 1879) [1] היה אב"ד ירגין (אנ'), גאב"ד חוסט וראש הישיבה הגדולה בעיר, גדול פוסקי הונגריה בימיו ומנהיג האורתודוקסיה בימי הקרע עם הנאולוגים. תלמידו המובהק של החת"ם סופר.

כעין שפארקאסס"ע דלעולם זה לזה וזה פורע והמעוה הראשונה כבר אזדו לי וממון אחר בא לפי ענ"ד לא שייך בכיוצא בזה למפרע הוא גובה וא"כ אין זה הממון כל השותפין אלא שהוא משועבד להשותפין ולא חשיב ממון ישראל והי' נראה לכאורה דבכה"ג ליכא איסור רבית להישראלים המשותפים בו:

כיון שיש בקבוצה תערובת גויים וכל שקל שייך גם לגויים, לא ברור שהיהודי הוא זה שהלווה ליהודי האחר ולא שייך איסור רבית.

8. שו"ת שואל ומשיב מהדורה קמא חלק ג סימן לא

רבי יוסף שאול הלוי נתנון (ה'תק"ע, 1810 – ליל כ"ז באדר א' ה'תרט"ה, 3 במרץ 1875) היה רבה של למברג, פוסק חשוב ביהדות גליציה, ומן הבולטים בקרב המשיבים בעולם היהודי בזמנו.

ואני השבתי ל"מ לשיטת רש"י דע"י שליח מותר כאן הוא עכ"פ ע"י שליח ואף להחולקים על רש"י כאן כ"ע מודים דהא אין מבורר שהיהודים נותנים הריוח להמלוין היהודים... וה"ה לענין רבית בכה"ג שאין מבורר מי המלוה להיהודים כיון שכולם שותפים וכן להיפך ל"ש איסור רבית לכ"ע אף להחולקים על רש"י וע"כ לפע"ד היתר ברור ונסלה לכל עדת בני ישראל העושים כן.

לענין חמץ כותב מהרי"א הלוי שכיון שאין להם רשות לאכלו או למוכרו לא נחשב בעלתם לאיסור אותו לאחר הפסח

9. שו"ת מהרי"א הלוי חלק ב סימן קכד

רבי יצחק אהרן הלוי איטינגא (י"א בסיון התקפ"ו, 6 ביוני 1826 – ז' בשבט ה'תרנ"א, 16 בינואר 1891), מפוסקי ההלכה בגליציה, רבה של לבוב, ונשיא כולל חבת ירושלים

כבר ביארתי דגוף החמץ אינו של בעלי האקציען (מניות) ואין להם שום רשות לא לאכלו ולא למוכרו או לבערו, רק שהאחריות עליהם, ובכהאי גוונא לא נאסר... אם כן בס וכמו שביארתי החמץ אינו של כפלי האקציען הרשומים והבתים והחצרות אשר החמץ מונח שם גם אינם של בעלי האקציען וכנודע שאין להם שום רשות ליכנס ולהשתמש הוא השייכים להגיוזעלשאפט א"כ אף שהחמץ במקומות באחריותן דאם יאבד החמץ ההפסד על כעלי האקציען מ"מ הו"ל כמקבל אחריות על חמצו של עכו"ם בביכיתו של עכו"ם.

הרב זיכובסקי סובר שמנהג המדינה ודיני המדינה שחלים גם מדין תורה בדיני ממונות ממילא מאפשרים להתייחסם הלבתי לחברה בע"מ כגוף נפרד מהבעלים

10. פסקי דין של בתי הדין הרבניים בישראל חלק י עמוד 289

הרב שלמה זיכובסקי

ובכן, אף על פי שלא מצינו מושג חברה בע"מ לא בתורה ולא בחז"ל, קיימת אפשרות ליצירת מושגים חדשים בדיני ממונות בין ע"י יחיד (באמצעות תנאי) ובין ע"י ציבור מדין סיסטמא ודינא דמלכותא. [עיין גם במנחת חינוך סוף מצוה מ"ב שכתב שאע"פ שלדעת הרמב"ם אין אשה גדולה יכולה למכור עצמה לאמה עבריה, מ"מ אם מדינא דמלכותא אפשר, אזי יהיה גופה קנוי מדין המלכות, ע"ש].

לעצם הגדרתה של חברה בע"מ, הרי ניתן להגדירה כשעבוד נכסים ללא שעבוד הגוף (כפי שהגדירה ביה"ד הרבני לעיל. ועיין במאמרו של הרב שמחה מירון הנ"ל שהאריך בהגדרה זו). ניתן, כמו כן, להגדיר חברה

פסק הדין הזה הוא שהפך את הקמת החברות לאטרקטיבית ואפשר את הפיתוח המודרני של הכלכלה על ידי הפחתת הסיכון האישי של יזמים.

נפק"מ להלכה במעמד חברה

ריבית – מתן הלוואות בריבית על ידי חברה או הלוואה לחברות שכן איסור ריבית נאמר רק על 'אחיך' וחברה בע"מ אינה האדם.

חמץ בפסח – חשש בל יראה באחזקת מניות שלא ביערו את חמצם.

שבת - שותפות בחברה מחללת שבת האם יש בה מסייע.

אבלות – האם אבל חייב למכור ניירות ערך שברשותו

שמירת כספים – האם חובות חברה נשמטות והאם צריכים לעשות פרוזבול.

פשיטת רגל

ועוד...

הסברים שיש מקום בהלכה להפרדה בין החברה לבעלים

המרש"ג דן להוכיח מהיתר להלות לבעלי זכויות המעשרות שבמקום שאין שעבוד מובטח אין חשש ריבית

4. שו"ת מהרש"ג חלק א יורה דעה סימן ה

רבי שמעון גרינפלד (מהרש"ג; 20 באוקטובר 1860, ד' בחשוון תרכ"א – 17 בפברואר 1930, י"ט בשבט ה'תר"ץ) היה רב, ראש ישיבה ופוסק הלכה הונגרי, דיין במונקאטש ורבה של סמיהאל.

והבאתי מדברי הש"ס בגיטין דף ל דאיתא שם בברייתא דהמלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפריש עליהם מחלקם. דאין בו משום ריבית ומפרש בגמרא הטעם דכיון דכ"י לית לי לא יהיב לי כי אית לי נמי אין בו משום ריבית. ופי' רש"י על הא דכ"י לית לי כגון אם נשחדפו שדותיו ... וא"כ ה"ד בנידון דידן דאין אחריות להלוים אלא על הנכסים שיש להם בשותפות בהבאנן כמו בנידון דהש"ס הנ"ל דמפורש דהיכא דאין האחריות על כל נכסי הלוה אלא על דבר ידוע דאין בו משום ריבית.

ובודאי משמע דאין חילוק אפי' אם הדבר ידוע שוה הרבה יותר מהחוב שחייב דודאי המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני מיירי אפילו במלוה לו עשרה זה"כ ולהלוה יש לו הרבה שדות וכרמים באופן דעפ"י מנהגו של עולם מה שגדל בכל שנה שוים המעשרות מאה פעמים ככה ואפ"ה אין בו משום ריבית כיון דליכא שיעבוד הגוף הוי כאילו אין הגוף ללוה כלל אלא הנכסים הם החייבים. ובהמשך הסתפק מדברי הריב"ש שמה מדרכני יש בזה איסור. ותלמידו פרסם תשובה מכתביו שאין בזה איסור כלל בנעם חלק שני תשי"ט. ובנמח"י כתב שמרש"ג בכוננו לא פרסם את התשובה כי יש בה קשיים)

במעשר בהמה מצינו פטור לשותפים

5. משנה מסכת בכורות פרק ט משנה ג

האחים השותפין שחייבין בקולבון פטורים ממעשר בהמה

6. ר' עובדיה מברטנורא מסכת בכורות פרק ט משנה ג

ופטורים ממעשר בהמה - מכל הנולדים להם כל ימי השותפות. שהשותפות פוטר ממעשר בהמה, דכתיב אשר יהיה לך, ולא של שותפות. ואף על גב דהאי קרא בבכור הוא דכתיב, אם אינו ענין לבכור דהא שמעינן דאיתיה בשותפות דכתיב (דברים יב) בכורות בקרכם וצאנכם, תנהו ענין למעשר בהמה:

הסוברים שבאיסורים תלוי בהיקף ההשפעה

במנחת יצחק נראה שחילק בין סוגי המניות

14. שו"ת מנחת יצחק חלק ג סימן א

(כג) תבנא לדינא, דבעלות מוגבלת הוי בעלות לפי דתה"ק, וע"כ בסתם מניות, שיש עכ"פ בעלות מוגבלת, לבעלי המניות, יש להם דין בעלות, ובאותן מניות שאין להם שום דעת בעלים לא מיני' ולא מקצתו, ואף לא לחוות דעתם עכ"פ בשייבה המתקיימת בין חברי החברה מזמן לזמן, וכמו בניירות של הממשלה, בזה י"ל דל"ה אפילו בעלות מוגבלת, ונחשב רק כהלואה, בקבלת אחריות כנ"ל. (ולא קיבל סברא של מיעוט השפעה כיון שאפשר להתאחד יחד ולקבל השפעה מרובה)

אמנם באגרות משה לא חילק בין סוגי המניות אלא במידת ההשפעה במועל

15. שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן ז

ובדבר ליקח שערס מקאמפאניעס שעושיין מלאכה ומסחר בשבת הא חזינן שנתפשט להיתר והטעם פשוט שאין להחשיב את הקונים שערס שהוא רק משהו מהמסחר שאין להם שום דעה בהמסחר אף לענין חלקם לבעלים של"ד לשותפות במקצת שיש לו דעה כבעלים, וגם אין הקונה שערס רוצה להיות בעלים בהמסחר ואינו רוצה לקנות כלום בהמסחר אלא הוא רק קונה ריוח והפסד שיהיה בהמסחר לפי סך כך וכך שקנה.

ויותר נראה שאין בהם גדר קנין בדינא שהוא לקנין דבר שלא בא לעולם, רק מצד קניני דיני המדינה.

ומה שלפי תנאי המכירה יש לבעל השערס דעה לבחירת פרעוידענט /נשיא/ הוא רק פטומי מילי בעלמא כי למעשה משאירין לעצמן יותר מהרוב שלא שייך שיאמרו דעה וגם הקונים אין רוצים לומר דעה בזה כי אין כוונתם לקנות זה ולכן לע"ד אין לחוש למה שעושים הבעלים והקאמפאניעס שאינו נוגע להם.

ואף אם יש גם יהודים בהבעלים אין להחשיב מסייע לעוברי עברה שהמסחר יעשו גם כשלא יקנה שערס מהם כי לא חסר מי שיקנה שערס והקונה קונה רק לטובת עצמו ולכן אין בזה שום איסור וכמו שנוהגין הרבה בנ"א ואף יראי חטא לקנות. אבל ודאי לקנות מדה מרובה כ"כ עד שיתחשבו בדעתו יש לאסור אף בפעקטערע /בבית חרושת/ ומסחר של עכו"ם כיון שלא התנו כמו שצריכין להתנות כשעושה ישראל שותפות עם עכו"ם (שורוחי השבת יהיו של הנכרי) כדאיתא בש"ע או"ח סימן רמ"ה. והנני יודו מוקירו, משה פיינשטיין

חומרת ריבית

באג"מ חילק לכן שניתן להלוות לחברה בריבית כיון שאין שעבוד הגוף על אף אחד אין כאן לווה אמנם אסור ללוות מחברה כיון שהלווה הוא אדם ומשתעבד לחוב

16. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב סימן סג

וזהו סתם מלוה שבתורה ובגמ' ובכל מקום שהוא עושה חיוב על גוף הלוה שישלם ואין תלוי כלל אם יש לו ממה לשלם או אין לו לשלם נעשה עליו חיוב זה ונקרא רשע כשאינו מקיים חיובו, והוא שעבוד הגוף שיש על הלוה שזהו העיקר ושעבוד הנכסים בא מזה, ועיין בר"ן כתובות דף פ"ו ד"ה המוכר שט"ח מש"כ בשם ר"ת טעם על שהמוכר שט"ח לחברו יכול למחול אף על פי שמכירתו הוא מדאורייתא לפי ששני שעבודים יש לו למלוה על הלוה שעבוד גופו של לווה שהוא מחוייב לפרוע והוא עיקר השעבוד ושעבוד על נכסיו אם הוא לא יפרע מדין ערב ושעבוד הגוף שיש למלוה על הלוה לאו בר מכירה הוא הלכך אינו נמכר אלא שעבוד נכסים בלבד וכיון שמחל פקע שעבוד הגוף וממילא פקע שעבוד נכסים שאינו

בע"מ כציבור, כמו שהעלינו בראשית הדברים. יצויין שעל הגדרת חברה בע"מ כציבור, השיג הר"י בארי בהתורה והמדינה י"א - י"ג עמ' תס"א:

סברות לדחיית דינא דמלכותא וסיטומתא

אמנם במאמר של הרב פרבשטיין ריכזו הערות על תפיסה זו (ישורון כ עמ' תקנו):

- לא מצינו חיובים בתורה על דבר דומם כמו חברה אלא על אנשים חיים, שהם הבעלים של החברה.
- להרבה פוסקים אין בארץ ישראל דינא דמלכותא.
- אי אפשר ליצור מכוח מנהג או סיטומתא מושג חדש שאינו קיים בדין תורה. שכן ההבנה הפשוטה בעניין סיטומתא היא, שסיטומתא אינה אלא אופן נוסף של גמירות דעת, ולא שיש כוח למנהג לחדש מושגים חדשים.

הסוברים שבדיני ממונות ניתן להגביל אחריות

מצינו בהלכה מקור שצמצום האחריות לממון מסויים תופס בין בני אדם

11. שולחן ערוך חושן משפט הלכות אפותיקי סימן קיז

העושה שדהו אפותיקי לבעל חובו או לאשה בכתובתה, והוא שיתכונן להם: מכאן תגבו, ושטפה נהר... אם התנה עמו שלא יהא לו פרעון אלא מזו, אינו גובה משאר נכסים.

ומכאן כתב בשבט הלוי שניתן להחיל זאת גם על חברה שהיא לבעלים רק שהוסכם שהגביה תעשה מממון מסויים. ולענין פשיטת רגל הוסיף שצריך להוכיח שלא נהנה מהחברה יותא מהמות

12. שו"ת שבט הלוי חלק ח סימן שו

נהנה אין הדברים חדשים אצלנו ובכל זה אעפ"י שלכאורה דומה לאפותיקי מפורש מכ"מ בבא מעשה כזאת לפנינו יש לעיין בו דהנסיין ורגילות העולם לעשות כזה כדי לזלזל בממון המשקיעים בפרט דשכיח דאדם יחיד עושה למסחריו חברה כזאת לעצמו, והוא נהנה מזה כאדם העושה בתוך שלו ממש ואחרים משקיעים אצלו כספים וכשכבר סחט מהחברה הזאת מה שאפשר הוא טוען שגוף שלישי הוא ואינו חייב באחריות עליה, והוא דבר שאין דע"ת סובל, ואין זה דומה כלל למלוה מעות את הכהן ואת הלוי בגיטין שם דהמלוה בטוח ממש בממונו, וכן אפותיקי מפורש שבדרך הטבע הוא למלוה כנכסי צאן ברזל.

לכן יראה לענ"ד דאין לדון חברה בע"מ קארפרעשין כאפותיקי מפורש רק כשבעל החברה יכול להוכיח בראיות ברורות שלא נהנה מהחברה יותר משיעור המותר.

ענין זה כתב במנח"י לענין דיני ממונות. אמנם סייג שבענין איסורים הדין שונה

13. שו"ת מנחת יצחק חלק י סימן קמג

ופשיטא דחברה בע"מ עדיף מכל הנהו הנז', דהרי בהם הוי אפותיקי מפורש דלא יהא להם פרעון אלא מזה... וא"כ אף דיה' לו דין בעלות לחמץ בפסח ואולי אף לענין רבית, אבל בנוגע לממון הרי בפירוש התנו שלא נתחייב לפרוע אלא מזה.

יהודים ונכרים, ע"י בת' בית יצחק (י"ד ח"ב, קונטרס אחרון סימן לב) דלא מתיר שם הלואה ברבית אא"כ רוב השותפין הם נכרים או עכ"פ מחצה על מחצה

ריבית בכספי ממשלת ישראל

בשו"ת הרב צבי כתב שחברה ממשלתית קלה מחברה בע"מ כיון שאין שום אדם שיש לו בעלות על הכספים

20. שו"ת הר צבי יורה דעה סימן קכו

אולם בבנק הממשלתי יש מקום לומר דאין צריכין להיתר עיסקא, ואינו דומה לסתם בנק של איזה חברה שהיא, דשם עכ"פ יש בעלים מסוימים על כספי הבנק והרבית בא מיד הלואה ליד המלוה - בעל המעות - אבל בבנק הממשלתי אין לשום יחיד זכות בעלות על עצם הממון.

ומעין דוגמא לזה נראה מדברי שו"ת מהרי"ט (יור"ד סי' מה) הו"ד במל"מ סוף פ"ד מהל' מלוה ולוה ד"ה ודע וז"ל: ובמעות שהוקדשו על מנת שיהא הקרן קיים לעולם ומהפירות יעשו מהם צדקה דאליבא דכו"ע מותר להלוותן ברבית משום דהני עניים לאו בעלי הממון מיקרי כיון שאין להם בגוף הקרן כלום ואינם זוכים אלא בפירות העתידיים לבוא אחר שיבואו לעולם, והפקיד שהופקד להשגיה בזה לאו שלוחו של בעל המעות אלא לזכות העניים הוא משגיח, ואילו אמר ללוה אני נתן לך מנה של פלוני שילוח לך ותתן לי כ' דינרים היה מותר כו' לא אסרה תורה רק מלוה למלוה, עכ"ל.

וכאן נמי בכספי הבנק הממשלתי אין מי שיש לו זכות בעלות על הכסף וגם הרבית אין זוכה בהם שום אדם פרטי, מכש"כ שאין זה רבית הבאה מלוה למלוה, ואין בכה"ג איסור רבית.

סברה נוספת הובאו בספר חוט שני להקל בכספי ממשלת ישראל שהוא כדבר של עולי בבל

21. חוט שני רבית פרק י' עמוד סז

במס' נדרים (מ"ב) תנן הריני עליך חרם (שתהא הנאתו עליו כחרם של בעל הבית. ר"ן) המודר אסור. הרי את עלי חרם הנודר אסור. הריני עליך ואת עלי שניהם אסורין. ושניהם מותרין בדבר של עולי בבל. (שהפקירום עולי בבל לכל ישראל. ר"ן) ואסורים בדבר של אותה העיר (דהוי ליה כשותפין שאסורין זה על זה ר"ן) ואיזהו דבר של עולי בבל כגון הר הבית והעזרות והבור שבאמצע הדרך ואיזהו דבר של אותה העיר כגון הרחבה והמרחץ ובית הכנסת והתיבה והספרים. ונראה דעד כאן לא פליגי הרא"ש והרשב"א באין בעלים ידועים אי מיקרי רבית הבאה מלוה למלוה והוי רבית קצוצה אלא בדברים הדומים לדברים של אותה העיר כמו קופה של צדקה אבל כספי ממשלה שבא"י שהם בבעלות של כל ישראל בלא הגבלות דמי לדברים של עולי בבל ואין שייך בזה רבית לכו"ע.

ומה"ט מותר ליקח רבית מן הממשלה וכגון שהיה טעות של הממשלה בחשבונית של מס וכד' שהממשלה מחזירה את כספי הטעות בתוספת רבית של הצמדה וכדו' מותר ליקח מהם שדין המפות הם כשל עולי בבל ולא כשותפות בני העיר.

ויש שהחמירו (ברית יהודה פרק ז טע"ב כו - כז) **ולמעשה לממשלת ישראל יש היתר עסקא. ובממשלות זרות ממילא אין חשש.**

אלא מדין ערב, הרי מפורש שמלוה הוא דבר המחייב את הגוף לפרוע. וממילא נראה שרק בסתם מלוה שעושה חיוב תשלומין על הלואה נאסרה בתורה מליקח רבית אבל מלוה כזו שאינו עושה שום חיוב על גוף האדם לשלם שאף שיש לו ממון הרבה אין על גופו שום חיוב לשלם וליכא עליו העשה דתשלומין ולא יהיה רשע כשלא ישלם לא נאמר ע"ז איסור רבית. וכן הוא ענין הבייניק /הבנקים/ שבמדינתנו באמעריקא שגוף הבעלים של הבייניק אינם מחוייבין כלום לאלו שהניחו מעותיהם בהבייניק אף אם יזדמן שלא יהיה בהבאנק מעות לשלם, שלכן ליכא איסור רבית אף כשהבאנק הוא של ישראל. ואם גם בלאנדאן הוא כן ליכא איסור רבית על מה שהקאמפאניע דיאנשורענס שלכם נותנין רבית לאלו שלקחו אינשורענס אצלכם עבור המעות שנתנו לזה.

אבל טעם זה אינו מועיל להתיר ללוות מהבאנק כשהוא של ישראלים אם הלואה היא איש פרטי שיש עליו שעבוד הגוף והעשה דפריעת בע"ח לשלם, ואף אם הוא קאמפאניע אם הבאנק המלוה רוצה דוקא שגם בעלים דהקאמפאניע עצמן יתחייבו מחמת שעסק הקאמפאניע לא כל כך בטוח. אבל להלוות לקאמפאניעס כפי הסתם שבפה מדינתנו שאין הבעלים מחוייבין בעצמן לשלם ליכא איסור רבית.

במנחת אשר סובר שכל שיש אחריות יש רבית ולכן שייך איסור רבית בהלוואה עם חברה בכל אופן

17. מנחת אשר חלא א סימן קה סעיף ד

אמנם אף אם ננקוט כדעת האחרונים דאין בזה איסור רבית מצד הבעלות לכאורה יש בזה איסור מצד האחריות הלא מבואר ביו"ד סי' קסח סעיף כב דאף מעות של גוי אם הם באחריות ישראל יש בהם איסור רבית וא"כ אף בנידו"ד אף אם נאמר שאין בעלים לממון הזה אלא הבנק שהוא אישיות משפטית ולא רובץ עליו איסור רבית, ממ"מ הלא הממון הוא האחריות של בעלי המניות והם המפסידים בהפסד הממון וא"כ לכאורה יש כאן איסור רבית.

(ובהמשך הסתפק אם ניתן לומר זאת גם במציאות שהוא לא המלוה בפועל)

ובחוט שני כתב שאמילו אם נעמיד את כספי ההשקעה כערבות להלוואות לנכרי יש בזה איסור רבית

18. חוט שני רבית פרק יח עמוד קכז

בנקים וחברות בע"מ. בחידושי רע"א (על ט"ז קס"ט) הביא מהרמב"ן לעכו"ם שלוחה מישראל מעות וישראל נתן משכון שיהיה ערב להלוואה אסור משום רבית אפ"ה שאין ישראל זה הלואה שכל שלא נקנה המשכון לעכו"ם ואחריותו למלוה על המשכון אסור. ולהרמב"ן אפשר שהוא איסור תורה. ועכ"פ אסור מדרבנן ובחוות דעת דעתו דסברא זו היא מוסכמת.

מעתה יש לתמוה תמיהה רבתי למי שרצה להתיר הלואה ברבית בחברות או בנקים בע"מ כיון שאין בחברות אלו שעבוד הגוף של הלואה אלא רק שעבוד של הממון וזה אינו. שהרי מבואר כאן דממון של ישראל הוא סיבה מספקת לאסור להלוות ברבית אף שאין הוא הלואה. ועצם חברות ובנקים בע"מ כיון שהוא ענין של ממון שפיר יכול להתנות כמו שירצה שהרי על דעת כן נתן להם את המעות.

וכן כתבו לאיסור בקיצור שולחן ערוך סימן סה סעיף כח

אמנם בחברה שיש בה גם יהודים אך רוב בעלי המניות נכרים יש להקל

19. שו"ת הר צבי יורה דעה סימן קכו

הנה, לקבל מעות מבנק של איזה חברה שהיא ולשלם רבית או להניח כסף בבנק על מנת לקבל רבית, אם ההלוואה היא בלי היתר עיסקא והבנק שייך ליהודים הרי זה רבית קצוצה ואסור מן התורה. ואם הבנק של שותפות